

Namn att minnas

Erland Josephson

Efter Dramatens premiär på Sea O'Caseys "Purpurdamm" i Bo Widerbergs regi skrev Göran O. Eriksson i Dagens Nyheter att "ju kortare tid Dramaten binder en utmärkt ensemble vid denna produktion, desto bättre". Per Erik Wahlund i Svenska Dagbladet talade om en "slätstruken och kraftlös iscensättning". Bo Strömstedt i Expressen framhöll att "textens ord får inget fäste i den föreställning som omger dem". Allan Fagerström i Aftonbladet förklarade att han aldrig trott att han skulle få uppleva en så "alltigenom usel föreställning" på Kungl. Dramatiska Teaterns stora paradscen och karakteriserade den som ett "dånande fiasko". Liknande omdömen gick igen även i provinspressen.

Dramaten citerade dessa recensioner i sin annonsering samtidigt som man meddelade att publiken applåderade inför öppen ridå. Den hurtiga riposten gjorde inte något helt övertygande intryck. "Purpurdamm" är nämligen inte det första även om det är det största fiaskot under Erland Josephsons chefskap. Dramatens utveckling under Josephsons ledning tecknar en oavbrutet nedgående kurva. Den spefulle Wahlund använder på tal om "Purpurdamm" formuleringen "ett spelår, som kommer att gå till hävderna som ett av de ogenomskådligast komponerade", och han är inte ensam om sin uppfattning. Dramatens reklamavdelning må orda om applåder inför öppen ridå, men publiksiffrorna talar ett helt annat språk. De har varit oavbrutet och obönhörligt sjunkande. Skulle man nu summera Josephsons drygt tvååriga chefskap på Dramaten måste resultatet tyvärr bli att han icke blott misslyckats med att reda upp den ekonomiska härva som var det onda arvet efter Ingmar Bergman utan att han också misslyckats med att bibehålla den konstnärliga prestige, som var det goda arvet efter Ingmar Bergman.

Denna utveckling är, i varje fall för den utomstående betraktaren, ytterst överraskande. När Josephson i december 1965 utnämndes till Bergmans efterträdare möttes han med de allra livligaste förhoppningar. Här om någonsin tyckte man sig kunna tala om rätt man på rätt post. Valet tedde sig självklart. Erland Josephson är utan tvivel alldeles osedvanligt meriterad för befattningen som dramatenchef. Han tillhör den berömda kultursläkt, som bland sina medlemmar räknar målaren och skalden Ernst Josephson, kompositören Axel Josephson och teatercheferna Ludvig och Ragnar Josephson. Den sistnämnde konsthistoriker, poet, prosatör, dramatiker och chef för Dramaten, var Erland Josephsons farbror och skulle, mer eller mindre omedvetet, mycket väl kunnat tänkas ha tjänat brorsonen som förebild. Erland Josephson är nämligen lika mångsidig som Ragnar var, fast med en ännu klarare inriktning på teatern. Även Erland är poet, prosatör och dramatiker, men i stället för konsthistoriker skådespelare. Efter studenten i Norra Latin 1941 började han på Stockholms Högskola och kom snart som medlem av Studentteatern inom Ingmar Bergmans trollkrets. Efter ett par lyckosamma uppträdanden på Studentteatern beslöt han på Bergmans kallelse att överge studierna och följa med mästaren till Hälsingborgs stadsteater. Det var hösten 1945, som han vid 23 års ålder utan att ha tagit en enda teaterlektion, började sin sceniska karriär. Han fick ingen anledning att ångra sig. I Hälsingborg stannade han kvar även under Laestadii chefstid fram till 1949 då han övergick till Göteborgs stadsteater, bland vars mera uppmärksammade yngre krafter han räknades. Sedan 1956 har han varit anställd vid Dramaten, där han befäst sin position som en utomordentligt användbar och pålitlig om också inte precis stor skådespelare.

Samtidigt med denna sceniska karriär har han presterat en väl så kvalificerad litterär karriär. Han debuterade 1946 med diktsamlingen "Cirkeln" och novellsamlingen "Spegeln och portvakten", året därpå kom hans första roman "Spel med bedrövade artister", 1950 uppfördes hans första radiopjäsa "Kvartett". Sedan har det till synes gått av bara farten — med tyngdpunkten förlagd till dramatisk produktion, för scenen, för radio och för TV. Nämnas bör särskilt den kvicka tragikomedin "Sällskapslek" 1955 och det intressanta dramat "Kungen ur leken" 1959, i vilket han själv vid uruppförandet följande år spelade titelrollen. År 1957 belönades han med Svenska Dagbladets icke Thalia- men väl litteraturpris, en unik utmärkelse för en skådespelare. Som om den dubbla verksamheten som skådespelare och författare icke varit nog har han med framgång för-

sökt sig som regissör och dessutom nedlagt ett stort och energiskt arbete för att tillvarata sina skådespelarkamraters intresse som vice ordförande och sedermera ordförande i Svenska teaterförbundet.

Kort sagt: en högt kultiverad, intelligent, spirituellt och sensibel person, som tillika råkar vara poet, novellist, romanförfattare, dramatiker, skådespelare, regissör och fackföreningsman — vad kan man mer begära av en dramatenchef? Borde han inte vara det drömda idealet för befattningen? Hur då förklara vad som ändå, åtminstone hittills, måste betraktas nära nog som ett misslyckande? Går man som utomstående till de invigda, till hans vänner och medarbetare, får man ett avväpnande svar — hans mänsklighet. De erinrar om den psykologiska situationen vid hans tillträde. Ingmar Bergman är ett geni men också en despot. Han ville göra allt

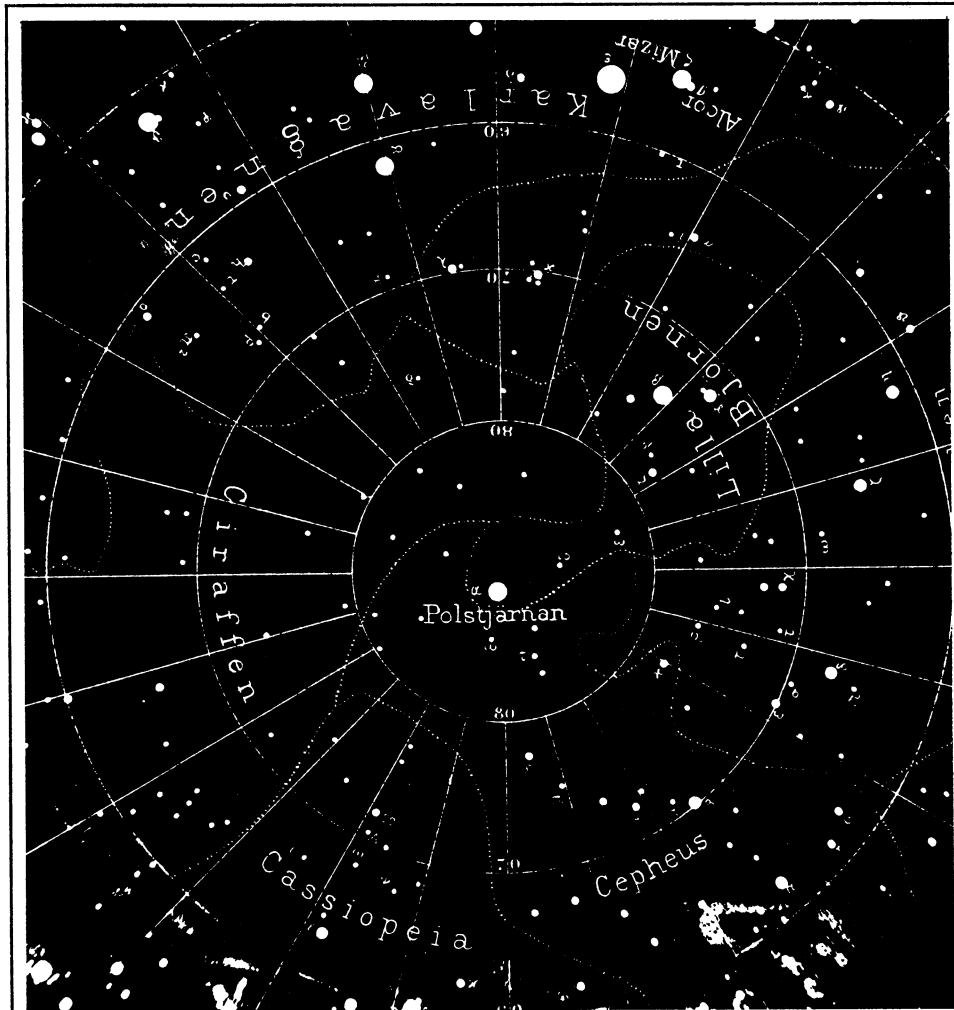
för sina artister, men fordrade också allt av dem, de fick överhuvud taget inte existera utanför hans teater, hans värld. Det blev under hans tid på Dramaten en oerhörd koncentration, en våldsam dynamisk stegring, som när den upphörde naturnödvändigt måste följas av en reaktion. I och med att järngreppet släppt, att spänningen tog slut följde icke blott avspänning utan avslappning. Josephson har inte varit mannen att bemästra denna situation. Han är enkelt uttryckt uppenbarligen för snäll. Han har svårt att säga nej. Han trivs på Dramaten lika mycket eller mer i korridorerna som på scenen eller i kansliet och han vill att andra skall trivas. I och med att den drivande, målmedvetna, hänsynslösa vilja som Bergman representerade saknades började upplösningstendenser genast komma till synes. Antingen fick regissörer för mycket att säga till om eller också fick skådespelare sköta sig själva och det har — otacksamt nog kunde man kanske tycka — blivit oro och olust i lägret, på båda sidor rampen.

Erland Josephson vill vara till lags. Det är en älskvärd egenskap, den är otvivelaktigt mänsklig, men hos en chef kan den

vara alltför mänsklig. Sitt mest pinsamma och löjeväckande uttryck har den hos Josephson tagit sig i hans opportunistiska radikalism, hans försök att på publikens bekostnad ställa sig in hos den vänstersocialistiska opinion, som han tydligen tror är tongivande. Det är ett beklämmande skådespel att se en intelligent person uppträda så naivt. Det är som om han inte insåg att all stor teater är och i alla tider har varit "engagerad" och att den omständigheten att en pjäs är "progressiv" och "sällstillvänd" inte är någon garanti för dess konstnärliga halt. För att vara till lags låter han fylla sina programhäften med antiamerikansk och ultraradikal propaganda, gör fiasko med "Dom" och som råge på måttet komprometterar han sitt eget och Dramatens anseende genom att skriva under ett klart kommunistiskt inspirerat vietnammanifest.

Det krävs inget mod för att följa modet i ett kotteri av vänsterradikala intellektuella. Men det krävs mod för att vara en stark och självständig dramatenchef. Det modet har Erland Josephson inte visat sig besitta.

G. U.

Stora pengar och mycken möda läggs ner på rymdforskningen och visst är vi alla imponerade av astronauternas prestationer i rymden. Men än så länge får vi själva hålla oss på jorden och måste räkna med de realiteter det innebär, annars svävar vi i det blå... Vår alltmer komplicerade tillvaro skapar behov av trygghet och säkerhet på en fast ekonomisk grund. Den kan vi alla bygga upp åt oss genom försäkringar.

TRYGG **FYLGIA**
hjälp er att ha rätta försäkringar